

GÜNEY AFRİKA'DA DERİNLEŞEN ENERJİ KRİZİ: ARKA PLAN VE HÜKÛMETE YANSIMALARI

KAAN DEVECİOĞLU

Uzman ORSAM

“

Güney Afrika'da son günlerde artan elektrik kesintileri ve buna ek olarak yüksek tarife artışı tüm ülkede tepkilere yol açmaktadır. Ancak ülkenin ulusal enerji tedarikçisi ESKOM, bu durumu zor bir karar olarak değerlendirmiş ve yaşanan yüksek fiyat artışının finansal sürdürülebilirlik bakımından olumlu sonuçlar ortaya çıkaracağını belirtmiştir.

”

Güney Afrika'da enerji krizi, 2007 yılının son aylarından bu yana devam eden yaygın ulusal elektrik kesintileriyle ilgilidir. Güney Afrika hükümetine ait ulusal elektrik kuruluşu ve birincil elektrik üreticisi ESKOM ve çeşitli parlamenterler, yaşanan söz konusu kesintileri yetersiz üretim kapasitesine bağlamaktadırlar. Güney Afrika'nın enerji şebekesi, Eylül 2022'nin ortalarında üretim kapasitesinde

kayda değer bir çöküş yaşamış ve bu, ESKOM'un üretim kapasitesinin yarısının kaybolmasına neden olmuştur. Yaşanan enerji krizinin Güney Afrika'ya pek çok olumsuz etkisi olmuştur. Bunlar ekonomik büyümeyi azaltmaktan, ülkede üretimin zorlaşmasına ve artan suç oranlarından Güney Afrika siyasetini şekillendirmeye kadar çeşitlenmektedir. Özellikle, 12 Ocak Perşembe günü ESKOM'un açıkladığı fiyat artışları ve elektrik kesintilerinin devamı halk tarafından büyük tepkiyle karşılanmıştır. Güney Afrikalı muhalif gruplar, sendika ve işletme sahipleri elektrik kesintileri nedeniyle hükümeti dava etmekle tehdit etmişler ve hükümete elektrik arzını istikrara kavuşturma ve elektrik temin etme hizmetini ihlal ettiği gerekçesiyle yasal işlem başlatacaklarını duyurmuşlardır. Yasal işlem başlatmadan önce hükümete 20 Ocak Cuma gününe kadar süre tanımıştır. Devlet Başkanı Cyril Ramaphosa, tepkilerden sonra Davos Dünya Ekonomik Forumu'na katılma planını iptal etmiş ve acil toplantılar düzenlemeye başlamıştır. Bu kapsamda ülkede yaşanan krizin gidişatını ve gündemini,

hükümetin atacağı adımlar belirleyecektir.

Güney Afrika'da son günlerde artan elektrik kesintileri ve buna ek olarak yüksek tarife artışı tüm ülkede tepkilere yol açmaktadır. Ancak ülkenin ulusal enerji tedarikçisi ESKOM, bu durumu zor bir karar olarak değerlendirmiş ve yaşanan yüksek fiyat artışının finansal sürdürülebilirlik bakımından olumlu

sonuçlar ortaya çıkaracağını belirtmiştir. Ekonomistler bu durumun ülke ekonomisine olumsuz etkilerinin daha fazla olacağını ileri sürmektedir. Ülkede kısa vadede teknik durgunluğun önüne geçilebilecek olursa da uzun vadede işsizlik ve yoksulluk seviyelerinin aynı kalacağı hatta daha da yükseleceği tahmin edilmektedir. Buradan hareketle çalışmada

Güney Afrika'da ortaya çıkan elektrik krizi ve bu durumun diğer sektörlerin yanı sıra ülke ekonomisine yansımaları incelenmektedir.

ELEKTRİK KESİNTİLERİNİN TEMEL NEDENLERİ

Güney Afrika'daki planlanmıř elektrik kesintileri, ESKOM'un talebe

ayak uyduramaması ve eskiyen kömürlü elektrik altyapısını sürdürmesi nedeniyle yıllardır ülke toplumunun temel problemlerinden biridir ancak şirketin sabotaj suçlamasıyla son 12 ayda artan elektrik kesintileri toplum için dayanılmaz bir hl almıştır. Son haftalarda yapılan resm açıklamalarda ise bir dizi jeneratör bozulduktan sonra bir sonraki duyuruya kadar

günde yaklaşık 12 saate kadar elektrik kesintisi uygulayacağı söylenmiştir. Bu kapsamda hükümet, ESKOM'un borcunun yarısını üstlenme sözü vermiş ve geçtiğimiz ay elektrik santrallerini korumak için orduyu konuşlandırmaya başladığını belirtmiştir. Diğer taraftan aralık ayında istifasını sunan ESKOM'un CEO'su, kamu hizmetinden dönmenin önündeki engellerden bazıları olarak siyasi destek eksikliğini ve yolsuzluğu sebep olarak sunmuştur.

Güney Afrikalı enerji analistleri söz konusu krizin arka planındaki temel nedenin ESKOM'un yıllarca kötü bir şekilde yönetilmesi, ekipmanların bakımsız kalması ve yoksulluk olarak açıklamaktadır. Nitekim Güney Afrika'nın elektrik enerjisinin yüzde 90'ından fazlasını üreten ESKOM'un son 15 yılda en az 12 farklı kişi CEO olarak görev yapmıştır. Bu durum da şirket hakkındaki olumsuz yorumları destekler niteliktedir.

Güney Afrika'nın yüksek borçlarla mücadele eden elektrik şirketi ESKOM, 13 Ocak Cuma günü, toplumu zor duruma sokan ve sıklıkla gerçekleştirilen elektrik kesintilerine rağmen tarifelerdeki sert artışı "zor bir karar" olarak savunmuştur. ESKOM tarafından 12 Ocak Perşembe günü yapılan açıklamada, 400 milyar Rand (23,3 milyar \$) borçla mücadele edildiği, bu yüzden elektrik fiyatlarının yüzde 18,65 oranında artırılmasına izin verdiği belirtilmiştir. Ayrıca açıklamada

ESKOM'un yüzde 32 zam için başvurduğuna, fakat düzenleyici kurumun "zor kararını" takdir ettiği belirtilmiş, bunun finansal ve sürdürülebilirlik açısından olumlu katkı sağlayacağına da dikkat çekilmiştir. Bunun yanı sıra zam kararının nisan ayında geçerli olacağı bilinmektedir. Güney Afrikalı enerji analistleri söz konusu krizin arka planındaki temel nedenin ESKOM'un yıllarca kötü bir şekilde yönetilmesi, ekipmanların bakımsız kalması ve yoksulluk olarak açıklamaktadır. Nitekim Güney Afrika'nın elektrik enerjisinin yüzde 90'ından fazlasını üreten ESKOM'un son 15 yılda en az 12 farklı kişi CEO olarak görev yapmıştır. Bu durum da şirket hak-

kındaki olumsuz yorumları destekler niteliktedir.

MUHALEFETİN TEPKİLERİ VE HÜKÜMETİN ÖNLEMLERİ

Güney Afrika toplumunun önde gelen Sivil Toplum Kuruluşları da söz konusu durumla ilgili eleştirilerde bulunmaktadır. Örneğin, Güney Afrika'da önde gelen sendika federasyonu COSATU tarafından yapılan açıklamada, bu durumun Kovid-19 kısıtlamaları ve yaygın enflasyonun hâlâ olumsuz etkilerinin hissedildiği bir ekonomide hayatta kalma mücadelesi veren işçiler ve işletmeler için yıkıcı darbe olacağı belirtilmiştir. Ayrıca uluslararası bir çevre grubu

olan Greenpeace Africa tarafından yapılan açıklamada ise Güney Afrikalıların gıda ve enerji ihtiyaçları arasında denge kurmak zorunda kalacaklarını belirtmiştir. Diğer taraftan Güney Afrika Devlet Başkanı Cyril Ramaphosa'nın ofisinden 15 Ocak Pazar günü yapılan açıklamada, ülkede kötüleşen elektrik kesintileriyle başa çıkmak için Davos'taki Dünya Ekonomik Forumu gezisi iptal edilmiştir. Ramaphosa'nın Güney Afrika'yı bir yatırım noktası olarak tanıtmak için bir heyete liderlik etmesi planlanmıştı. Ancak halkın tepkisinin artması nedeniyle programını iptal etmek zorunda kalan Ramaphosa, krize yönelik acil toplantılar düzenlemek mecburiyetinde kalmıştır.

“

Güney Afrika'daki elektrik kriziyle ilgili vurgulanması gereken son gelişme ise muhalif gruplar, sendikalar ve işletme sahiplerinin ülkedeki elektrik kesintileri nedeniyle hükûmeti dava etmekle tehdit etmeleridir. Hükûmete elektrik arzını istikrara kavuşturması veya elektrik sağlama görevini ihlal ettiği için yasal işlemle karşı karşıya kalması için 20 Ocak Cuma gününe kadar süre verdiklerini belirtmişlerdir.

”

Güney Afrika'daki elektrik kriziyle ilgili vurgulanması gereken son gelişme ise muhalif gruplar, sendikalar ve işletme sahiplerinin ülkedeki elektrik kesintileri nedeniyle hükûmeti dava etmekle tehdit etmeleridir. Hükûmete elektrik arzını istikrara kavuşturması veya elektrik sağlama görevini ihlal ettiği için yasal işlemle karşı karşıya kalması için 20 Ocak Cuma gününe kadar süre verdiklerini belirtmişlerdir. Kamu İşletmeleri Bakanı Pravin Gordhan'a ve devlet hizmet şirketi ESKOM'un Genel Müdürü Andre de Ruyter'e devletin elektrik sağlama yükümlülüğünü ihlal ettiğini söyleyen bir talep mektubu yazmışlardır.

Bu kapsamda önümüzdeki süreçte Güney Afrika hükûmetinin söz konusu enerji krizini çözmesi noktasında kısa vadeli ve orta/uzun vadeli önlemler bulunmaktadır. Kısa vadeli önlemler olarak Ramaphosa ofisinin bir organı olan Güney Afrika Ulusal Enerji Krizi Komitesi, krizi kısa vadede hafif-

letmek için komşu ülkelerden enerji ithal etmek ve fazla enerjiyi özel üreticilerden satın almak da dâhil olmak üzere çeşitli önlemler önermiştir. Bu konu için ise acil durum mevzuatı hazırlandığı belirtilmektedir. Orta ve uzun vadeli olarak ise ESKOM'un mevcut yapısının revize edilmesinin yanı sıra yenilenebilir enerji yatırımlarına ağırlık verilmesi beklenebilir. Nitekim bu ülke bol güneş ışığına ve rüzgâra sahip olduğuna dair mühendislik çalışmaları ortaya konmuştur. Ancak hâlen Güney Afrika'nın enerjisinin yaklaşık yüzde 80'ini kömürden ve kalanının büyük bölümünü ise sahip olduğu bir nükleer santralden karşılamaktadır. Ayrıca ülkede yenilenebilir enerji yatırımlarının son on yılda artmaya başladığı da rapor edilmekte, bu kapsamda mevcut hükûmet bağımsız elektrik üreticilerinden elektrik tedarik etmek için yeni projeleri onaylamaktadır. Cape Town merkezli Futuregrowth Asset Management'a göre program, 2011 ile 2020 yılları arasında 209 milyar Rand'dan (12,3 milyar \$) fazla özel sektör yatırımı gerçekleşmiştir. Diğer taraftan Güney Afrikalı enerji uzmanları güneş ışığı ve rüzgârın az olduğu akşam saatlerinde enerji üretiminin düşeceği ve pil maliyetlerinin yüksek olmasından dolayı yenilenebilir enerjinin de beklenen etkiyi oluşturmayacağını vurgulamaktadır.

Sonuç olarak, Güney Afrika'daki elektrik krizi, ülkenin Covid-19 ve yüksek enflasyon gibi kötü ekonomik koşulların üzerine gelmesiyle toplum nezdindeki Ramaphosa hükûmetinin algısına olumsuz etki oluşturmaktadır. ■